

บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

The roles of good son and daughter according corner Buddhism in Ban Dong Chai Community, Muang District, Lampang Province

พระขวัญมนัส กम्मสุโก (แก้วกุล)¹

Pra Khanmanas Kammasupo (Kaewkool)

E-mail: khanmanas.lannajo@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 3) เพื่อสังเคราะห์บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเอกสาร และการวิจัยข้อมูลการให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย

ผลการวิจัย พบว่า คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา บุตรธิดาประพฤติตนด้วยการเว้นอบายมุข ที่เป็นเหตุแห่งความเสื่อม ปฏิบัติตนตามแนวทางของความสุจริต ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยา โดยอาศัยกระบวนการอิทธิบาท 4 คือ มีความพอใจ มีความเพียร มีใจจดจ่อ และมีการไตร่ตรอง เชื่อฟังมารดาบิดาในการเลือกคู่ครองที่มีพื้นฐานแห่งเบญจธรรม และมีความสามารถทำงานบริหารทรัพย์สินมรดกให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

คุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง บุตรธิดาที่ดีควรดูแลเอาใจใส่ท่านไม่ว่าท่านจะอยู่กับเราหรือไม่ก็ตาม หมั่นไปเยี่ยมเยียนท่านบ่อยๆ อย่าปล่อยให้ท่านอ้างว้างในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ดูแลท่านให้ดี ไม่ทำให้ท่านเสียใจ ไม่ทอดทิ้งท่านให้อยู่โดยลำพังและต้องเคารพกตัญญู และต้องดูแลท่านไปตลอดชีวิต

บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง บุตรธิดาที่ดีควรเลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการหมั่นดูแลเอาใจใส่ท่านด้วยความระมัดระวังอันตราย อยู่ใกล้ชิดท่านให้มากๆ ช่วยดูแลในทุกๆ ด้านขอบอะไร ก็จัดหามาให้ติดต่อท่านเสมอ คอยดูแลท่านให้ดี ตั้งแต่เรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรค ให้เงินใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในชีวิต ทำบุญตามศรัทธาท่านทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา ช่วยทำงานแทนท่านด้วยความตั้งใจ ปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี สร้างฐานะให้มั่นคงส่งเสริมให้ท่านทำบุญทุกโอกาสที่มีอยู่ตลอดปี โดยมีหลักธรรมข้อ “กตัญญุตเวที” คือ การรำลึกบุญคุณของท่านแล้วทำตอบแทนเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดามีความสุข

คำสำคัญ : บทบาท, บุตร, พุทธศาสนา

Abstract

The research of "The role of good children according to the Buddhist motto of Ban Dong Chai community, Muang District, Lampang Province " intends to; 1) study the characteristics of children according to the Buddhist motto, 2) study the characteristics of good children; A case study of Ban Dong Chai community, Muang district, Lampang province, and 3) synthesize the role of good children according to the Buddhist motto of Ban Dong Chai Community, Muang District, Lampang. This research is a mixed methods research among the research from papers, interview, and subgroup discussion.

The results showed that the characteristics of good children according to the Buddhist motto are well behaved with the abduction which is the cause of deterioration, act according to the guideline of honesty, intent to study the arts and sciences by 4 path of accomplishment (Iddhipada 4) namely; (Chanda: aspiration), (Viriya: effort), (Citta: thoughtfulness), and (Vimamsa: investigation or examination), obeys the parents in choosing the couples that based on five dharma, and have the ability to manage their property legally.

¹ นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

The characteristics of good children; A case study of Ban Dong Chai community, Muang district, Lampang province, good children should take good care of the parents whether they are with us or not, always visit them, and not to let them to be lonely while they are alive. Good children also try not to make them sorry or disappointed in doing bad deeds, and must show love and respect and take good care of them for the rest of their lives.

The roles of good children according to the Buddhist motto of Ban Dong Chai Community, Muang District, Lampang Province, good children should be parenting the parents by taking care of them with caution, stay close to them much, help in every care, and find something they like as much as the children can such as; food, houses, clothes, medicines, handing some money in order for them to use with needed etc. Children may lead them to make merit, observe the precepts, and do meditation, and also work on your behalf with a willingness to work on the basis of good.

Good children also create a stable position and encourage the parents to make merit all the opportunities that are available throughout the year with the principle of "Gratitude" which is to remember their merit, and do something in return. This practice is called good children in making parents happy.

Keywords: role, children, Buddhism

บทนำ

ปัจจุบันตามที่ปรากฏให้เห็นทางสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์วิทยุหรือโทรทัศน์จะปรากฏอยู่เสมอว่ามีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดูจากลูกหลานบางคนก็อาศัยอยู่บ้านตนเองแต่อยู่อย่างยากลำบากด้วยความชราของร่างกายที่ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานได้ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นต่างๆ ที่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งเหล่านี้หลายๆ คนมีบุตรธิดาหลายๆ คนแต่ละคนมีหน้าที่การงานที่ดีๆ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการที่จะดูแลบิดามารดาผู้สูงวัยเมื่อบิดามารดาไม่ร้องขอก็ไม่ใส่ใจผู้สูงอายุหลายๆ คนไม่ได้อาศัยอยู่บ้านของตนเองแต่ถูกส่งให้ไปอยู่บ้านพักคนชราซึ่งโดยความเป็นอยู่อาจจะสะดวกสบายกว่าการอยู่ลำพังแต่โดยสภาพจิตใจแล้วผู้สูงอายุทั้งหลายต่างโหยหาความรักความอบอุ่นในครอบครัวที่แวดล้อมด้วยลูกหลานยุคปัจจุบันปัญหาสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากมายเริ่มจากมนุษย์ส่วนหนึ่ง ไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีขาดการเอาใจใส่และมองข้ามความสำคัญของคุณค่าของบุคคลรอบข้างดังเช่น บุตรธิดาไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนแก่บิดามารดาไม่ใส่ใจต่อบิดามารดาจนในที่สุดก็เนรคุณผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูฉะนั้น เมื่อมองเห็นพื้นฐานแห่งปัญหาอย่างนี้แล้วถ้าต่างคนต่างยึดมั่นในหน้าที่ของตนและตั้งใจทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุตรธิดาพยายามทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์แบบปัญหาการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมก็จะบรรเทาเบาบางลงที่สุดในที่สุด (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2541, น. 30)

ชุมชนบ้านดงไชย ถนนวังขวา ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีครัวเรือน จำนวน 1,408 ครัวเรือน มีประชากรชาย จำนวน 1,778 คน และหญิง จำนวน 1,975 คน รวม 3,753 คน สภาพความเป็นอยู่ในฐานะบิดามารดาส่วนใหญ่ต้องอยู่โดดเดี่ยว เนื่องจากบุตรธิดาจะต้องออกไปประกอบอาชีพของตน จึงไม่ได้มาดูแลบิดามารดาบ่อยนัก บางรายก็ส่งแต่เงินมาให้ใช้จ่ายบ้างเท่านั้น โดยเน้นการดูแลด้านสุขภาพทางกาย แต่ไม่ค่อยคำนึงถึงสุขภาพจิตของบิดามารดาว่าจะรู้สึกอย่างไรที่ต้องอยู่โดดเดี่ยว

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง "บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง" ทั้งนี้ เพราะพิจารณาเห็นว่า คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีที่ประกอบด้วยภูมิรู้ ภูมิธรรม และเข้าใจบทบาทของตน จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้ผู้ที่เป็บุตรธิดาได้ทำหน้าที่ต่อบิดามารดาของตนอย่างสมบูรณ์ และที่สำคัญที่สุด บุตรธิดาผู้มีภูมิธรรม ย่อมชักนำบิดามารดาของตน ผู้หลงผิด เป็นมิถิฆาฏิภูมิ ให้กลับมาเป็นสัมมาทิฐิ ตั้งตนอยู่ในการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา อันเป็นการปิดกั้นหนทางไปอบายภูมิให้แก่บิดามารดา และทำให้ท่านทั้งสองมีความสุขอย่างถาวร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

3. เพื่อสังเคราะห์บทบาทของบุตริดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเอกสาร และการวิจัยข้อมูลการให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุตริดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาบทบาทของบุตริดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
3. ขอบเขตด้านประชากร
 - 3.1 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นบุคคลที่เลี้ยงดูบิดามารดาเป็นอย่างดี จำนวน 10 ราย
 - 3.2 กลุ่มสนทนา ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 8 รูป/คน
4. ขอบเขตด้านเวลา จะทำการศึกษาวิจัย ระหว่างเดือน กรกฎาคม- ธันวาคม พ.ศ. 2561 รวมเวลา 6 เดือน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเอกสาร และการวิจัยข้อมูลการให้สัมภาษณ์
2. ที่มาของข้อมูล
 - 2.1 เอกสาร ได้แก่ คัมภีร์พระพุทธศาสนา และตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบุตริดาที่พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา
 - 2.2 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง โดยคัดเลือกบุคคลที่เลี้ยงดูบิดามารดาเป็นอย่างดี จำนวน 10 ราย
 - 2.3 กลุ่มสนทนา ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา โดยการสรรหาแบบเจาะจงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 8 รูป/คน
3. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบเอกสาร แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของบุตริดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

 - 3.1 เอกสาร ใช้คัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุตริดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
 - 3.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งจะใช้กับทุกคนในกลุ่มเป้าหมาย เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตริดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นเอง
 - 3.3 แบบสนทนากลุ่มย่อย ใช้การกำหนดหัวข้อการสนทนา ซึ่งวางกรอบไว้กว้างๆ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของบุตริดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลเอกสาร รวบรวมคุณสมบัติของบุตริธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา อันได้แก่ พระไตรปิฎก และปกรณ์พิเศษต่างๆ

4.2 ข้อมูลการให้สัมภาษณ์ ได้นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตริธิดาที่ดีจากกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว จำนวน 10 รูป/คน โดยสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเจาะจง และดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

4.3 ข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา อันประกอบด้วยพระภิกษุสงฆ์ และนักวิชาการ รวมจำนวน 8 รูป/คน มาประชุมเกี่ยวกับบทบาทของบุตริธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตามหัวข้อที่กำหนดไว้แบบกว้างๆ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลทางเอกสาร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา ในลักษณะของการตีความ แล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

5.2 ข้อมูลการให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่มีเนื้อหาเหมือนกันหรือเป็นไปในแนวเดียวกัน ไปจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน เรียบเรียงตามลำดับความสำคัญมากไปหาน้อย แล้ววิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา ในลักษณะของการตีความ แล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

5.3 ข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เป็นมติของที่ประชุมมาวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา ในลักษณะของการตีความ แล้วเรียบเรียงตามลำดับความสำคัญ และนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบคุณสมบัติของบุตริธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
2. ได้ทราบคุณลักษณะของบุตริธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
3. ได้ทราบบทบาทของบุตริธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
4. สามารถนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิกครอบครัวที่ได้ศึกษา และปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนต่อไป

ผลการวิจัย

1. คุณสมบัติของบุตริธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุตริธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา พบว่า คุณสมบัติของบุตริธิดาที่ดี ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยความดีงามของบุคคลผู้เป็นบุตริธิดา หรือ คุณลักษณะที่ดีของบุตริธิดาที่ดีในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของบุตริธิดาที่ดี ตามความคาดหวังของมารดาบิดาไว้ (ที.ปา. (ไทย) 11/167/212) ดังนี้

- 1.1 ไม่ทำความชั่วทั้งปวงด้วยสอนให้บุตริธิดาเว้นจากความชั่ว
- 1.2 ทำแต่ความดีด้วยสอนให้บุตริธิดาทำแต่ความดี
- 1.3 ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาด้วยการให้บุตริธิดาศึกษาศิลปวิทยา
- 1.4 มีครอบครัวที่มั่นคงด้วยการเสาะหาคู่ครองที่สมควรให้แก่บุตริธิดา
- 1.5 ทำตนให้เป็นทายาทที่ดีด้วยการฝึกฝนให้บุตริธิดามีความพร้อมที่จะเป็นผู้รับมรดก

ไม่ทำความชั่วทั้งปวง บุตริธิดาที่ดี จะต้องไม่ทำความชั่ว คือ เว้นเหตุแห่งความเสื่อมมารดาบิดาย่อมคาดหวังให้บุตริธิดาของตน ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทั้งหลาย เพราะอบายมุขเหล่านี้ เป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมทั้งทางเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตตกอยู่ในอันตราย ทำให้ครอบครัวแตกแยกได้ง่าย สังคมรังเกียจ และทำให้สภาพจิต

เป็นทุกข์ หากบุตรธิดาเชื่อฟังคำสอนของมารดาบิดา ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบอขายมุข ท่านทั้งสองย่อมมีความสุขสบายใจ คลายกังวล

ทำแต่ความดี บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ตามแนวทางแห่งสุจริต คือ ประพฤติดีทางกาย หมายถึง การกระทำการใดๆ ที่ไม่มีโทษคือ ไม่ผิดธรรมเนียม ไม่ผิดจารีต และไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ดำรงตนตามบรรทัดฐานของสังคม ประพฤติดีทางวาจา หมายถึง พูดในเรื่องที่สร้างสรรค์ประโยชน์เป็นจริง เหมาะสมกับสถานการณ์ สถานที่ เวลา และบุคคล รู้ว่าเรื่องใด เมื่อพูดแล้ว จะเป็นโทษแก่ตนหรือผู้อื่น และไม่ก่อให้เกิดความสงบ ก็จะไม่พูดส่วนประพฤติดีทางใจ หมายถึง คิดในเรื่องที่สร้างสรรค์ชีวิตและการงานให้ดีขึ้น โดยปราศจากการเพ่งโทษผู้อื่น มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ดังนั้น บุตรธิดาผู้ประพฤติดนให้สุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ ตามแนวดังกล่าว ย่อมทำให้มารดาบิดาภาคภูมิใจว่า “ตนมีลูกดี” และทำให้ท่านทั้งสองกล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ ร่วมกับชุมชน

ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยา บุตรธิดาที่ดี จะต้องมุ่งมั่นในการศึกษา แสวงหาความรู้ทั้งวิชาชีพที่จะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต วิชาการ ที่เป็นเครื่องพัฒนาสติปัญญาให้คิดทันโลก ทันเหตุการณ์ โดยใช้กระบวนการแห่งอิทธิบาท 4 ฉันทะ ความสนใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะ ความมุ่งมั่น และวิมังสะ การหมั่นพิจารณาเป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ทั้งการงาน และการศึกษา เป็นต้น ดังนั้น บุตรธิดา เมื่อมารดาบิดา ส่งให้ศึกษาเล่าเรียน ก็ควรใช้หลักอิทธิบาท 4 นี้ เป็นฐานขับเคลื่อนการศึกษาเล่าเรียนให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ เพื่อความเจริญมั่นคงของชีวิต และเป็นการเติมเต็มความสุขของมารดาบิดาที่เห็นความสำเร็จของบุตรธิดา

มีครอบครัวที่มั่นคง บุตรธิดาที่ดี ควรเชื่อฟังมารดาบิดาในการเลือกคู่ครอง เพราะท่านทั้งสองมีความปรารถนาดี และมีประสบการณ์ในการสร้างครอบครัวมายาวนาน ย่อมเห็นจุดเด่น และจุดด้อยของหญิงหรือชาย ที่จะมาเป็นคู่ครองของบุตรธิดาของตน โดยคุณธรรมพื้นฐานแล้ว คู่ครองของบุตรธิดา ที่มารดาบิดาต้องการ ได้แก่ หญิงหรือชาย ที่ประพฤติดนอยู่ในเบญจธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งความเป็นภักษานั่นคือ คนดี อันประกอบด้วยความเมตตา กรุณา มีสัมมาอาชีวะ สำรวมในกาม ความมีสัตย์ และมีสติยั้งคิด

ทำตนให้เป็นทายาทที่ดี ทายาทที่ดี ที่มารดาบิดาคาดหวัง ก็คือ บุตรธิดามีความสามารถทำงานบริหาร ทรัพย์สินมรดกให้มีจำนวนเพิ่มพูนขึ้น ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งหลักการสำคัญของการทำงานให้มีทรัพย์สินเพิ่มพูน ควรต้องปฏิบัติตามหลักสันโดษ 3 ประการ อันประกอบด้วย ยถาลาภสันโดษคือ ยินดีตามที่ได้ ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง และสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควรแก่ฐานะแห่งตน

สุชิวรรณ บรสิฐธี (2549, น. 38) ได้กล่าวถึงการบำรุงบิดามารดาว่า หมายถึง การตอบแทนพระคุณบิดามารดา ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน เลี้ยงดูท่านเมื่อยามท่านแก่ชรา ดูแลปรนนิบัติการกินอยู่ของท่านให้สะดวกสบาย และเอาใจใส่ช่วยเหลือเมื่อท่านเจ็บป่วย และได้ประมวลหน้าที่ของบุตรที่พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา ตามหลักการพระพุทธศาสนา 5 ประการ คือ 1) เลี้ยงดูท่านให้ได้รับความสุข 2) ช่วยทำกิจการงานของท่าน 3) ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน 4) ทำตนให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก และ 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ ธมมธโร) (2539, น. 65) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการปฏิบัติบูชาต่อบิดามารดา มีอยู่ 4 ประการคือ

1) สักการะเคารพ สักการะนี้ ในความหมายของกิริยา คือ การทำดี การแสดงกิริยาสุภาพ เช่น ไม่แสดงอาการเดินกระเทาะเท้าใส่ กล่าววาจาสุภาพ ไพเราะ นุ่มนวล แฝงด้วยความเคารพและใจสุภาพ คือไม่แสดงอาการบั่นปึงไส หรืออารมณ์ไม่ดีกับท่าน มีความรู้สึกที่ตีสามเคารพมารดาบิดา

2) ครุการะ หมายถึงความรัก ความห่วงใย บุตรที่มีความรักความห่วงใยในมารดาบิดา พยายามรักษาน้ำใจ กระทำตนให้เป็นที่เบาใจของมารดาบิดาประพฤดีให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่ายอยู่ในโอวาทของมารดาบิดา

3) มานนา แปลว่า ความนบถือ ยกย่อง เชิดชู มีกิริยาวาจาที่ตีสาม ประพฤติดนยกย่อง เชิดชู รักใคร่ยำเกรงมารดาบิดา ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม ไม่นินทา ไม่ทะเลาะโต้เถียงมารดาบิดา หรือต้องกล้าที่จะบอกรักกับบุคคลอื่นว่าบุคคลนั้นเป็นมารดาบิดาของตน

4) วันทนา การเคารพ กราบไหว้และชมเชย คุณความดีของมารดาบิดา คือกล้าที่จะกล่าวหรือพรรณนาคุณงามความดีของมารดาบิดา

2. คุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี ของบุคคลในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปางพบว่า

2.1 ด้านความซื่อสัตย์ กตัญญูทวดเวทิต่อบิดามารดา : บุตรธิดาควรประพฤติปฏิบัติเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดามารดา โดยการดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งท่าน เช่นการดูแลทางกาย ด้วยอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย พาไปหาหมอตามนัด และการรักษาพยาบาล และการดูแลทางใจ เช่น ทำให้ท่านมีความสุข สนุกสนาน ผ่อนคลาย โดยพาไปพักผ่อนนอกบ้าน เข้าวัดทำบุญ และรับประทานอาหารนอกบ้านในโอกาสต่างๆ และควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำความซื่อสัตย์นี้ ต้องกระทำทั้งกาย วาจาใจ คือ ทำดี พูดดี คิดดีส่วนความกตัญญูทวดเวทิตันนั้น ต้องระลึกถึงคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด แล้วเลี้ยงดูตอบแทนคุณท่านตามฐานะของแต่ละคนที่จะพึงกระทำ

2.2 ด้านความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิดามารดา : บุตรธิดาควรรู้จักวางอุเบกขาวางเฉยอดทนต่อคำดูดาของท่าน ควรเจียบ พึ่งท่านอย่างสงบไม่ควรโต้เถียงท่านยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน ต้องใจเย็นและเข้าใจพฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่นการหว่านมากเกินไป การพูดซ้ำๆ ซากๆ ทุกสิ่งล้วนประกอบด้วยความรักจากท่าน อะไรที่ท่านทำไม่ถูกต้อง เราต้องคอยอธิบายให้ท่านเข้าใจอย่างมีเหตุผล และมีสติในการควบคุมอารมณ์ตนเองอยู่เสมอ ด้วยการสำนึกเสมอว่า บิดามารดาอยู่ในฐานะที่บุตรธิดาต้องเคารพบูชาสูงสุด

2.3 ด้านความอดทนในการดูแลบิดามารดา : บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ให้ท่านได้สบายไม่ต้องลำบาก ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่าน โดยทั่วไปแล้วการดูแลบิดามารดานั้นเป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำ ไม่ว่าจะการนั้นจะเหนื่อยเพียงใด บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิดามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน ควรยินดีที่ได้ทำหน้าที่และจงทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ควรสร้างพลังบวก สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ท่านสุขใจเพื่อที่ท่านจะได้มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ ได้

2.4 ด้านการสื่อสารกับบิดามารดา : บุตรธิดาควรใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดส่อเสียด เสียดแทงหรือหยาบคายไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีต่อท่านฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และคิดตามการสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร และใช้คำพูดอย่างชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ท่านเข้าใจง่ายขึ้นวาทาที่ใช้สื่อสารควรมีความนอบน้อมและแสดงออกถึงความเคารพที่มีต่อท่าน ใช้คำพูดที่ท่านฟังดูแล้ว รู้สึกว่าท่านมีคุณค่าเป็นที่พึงของลูกหลานไม่ได้อยู่ไปวันๆ โดยไม่มีคุณค่า และควรพูดจาอย่างมีมารยาทให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของท่านเพื่อที่จะได้พิจารณาไตร่ตรองหาแนวทางร่วมกัน

2.5 ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา : การทำภารกิจแทนบิดามารดา หากเป็นสิ่งที่เราทำได้ เมื่อท่านไว้วางใจให้เราทำหน้าที่แทน ก็ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน และควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุดตามที่บิดามารดาปรารถนา เช่น การช่วยยกของเตรียมอาหาร ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หรือช่วยกิจการงานที่บ้านตามที่ถนัด เป็นต้น

2.6 ด้านการแสดงมารยาทต่อบิดามารดา : บุตรธิดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำในสิ่งที่ควรทำไม่ก้าวร้าว เสียดแทง ดูดา หรือใช้ภาษาไม่สุภาพปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพให้เกียรติท่าน พูดไพเราะน่าฟังด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน เช่น ขอบคุณ หรือกล่าวคำขอโทษเพื่อแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ในโอวาทของบิดามารดาหากขัดแย้งในเรื่องใด ต้องใช้เหตุและผลแสดงชี้แจงซึ่งกันและกัน

3. บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
 บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จากการศึกษาสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย พบว่า

3.1 บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน

1) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการหมั่นดูแลเอาใจใส่ท่านด้วยความระมัดระวังอันตราย อยู่ใกล้ชิด ท่านให้มากๆ ช่วยดูแลในทุกๆ ด้านขอบอะไร ก็จัดหามาให้ติดต่อกันเสมอ คอยดูแลท่านให้ดี ตั้งแต่เรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรค ให้เงินใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในชีวิต ทำบุญตามศรัทธาพาท่านทำทาน รักษาศีล และเจริญภavana โดยมีหลักธรรมข้อ “กตัญญูกตเวทิตี” คือ การรำลึกบุญคุณของท่านแล้วทำตอบแทน เป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดามีความสุข

2) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการช่วยทำงานแทนท่านด้วยความตั้งใจทำภาระ หน้าที่แทนท่านให้ดีที่สุดและทำทุกอย่างให้ท่านทั้งสองสบายใจ โดยมีหลักธรรมข้อ “สัจจะ และ ขันติ” ความซื่อตรง และความอดทน เป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดาหมดกังวลในกิจการที่ท่านดูแล

3) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี ไม่นำความเสื่อมเสียมาให้ตระกูล สร้างชื่อเสียง และธำรงไว้ซึ่งคุณงามความดีของวงศ์ตระกูล โดยมีหลักธรรมข้อ “ปรโต โฆสะ-โยนิโสมนสิการ” การฟังเสียงจากผู้อื่น แล้วพิจารณาโดยแยบคาย เป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดามั่นใจในการสืบต่อวงศ์ตระกูลของบุตรธิดา

4) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการสร้างฐานะให้มั่นคง และสร้างความไว้วางใจต่อวงศ์ตระกูล ทำแต่ความดีมีมีมานะอดสาหัสในการสร้างฐานะ โดยมีหลักธรรมข้อ “ฉันทะ” ความเต็มใจ “วิริยะ” ความเพียรพยายาม “จิตตะ” ความมุ่งมั่นให้สำเร็จ “วิมังสา” การสำรวจไตร่ตรองงานที่ทำ เป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาหมดความกังวลในบุตรธิดาผู้ที่จะรับช่วงรดกของตน

5) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการส่งเสริมให้ท่านรับบุญอย่างเต็มที่ด้วยความเต็มใจ ทุกโอกาสที่มีอยู่ตลอดปี โดยมีหลักธรรมข้อ “เวทยาวัจจมย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่น เป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีความสุขในสุคติภูมิ

3.2 การสื่อสารกับบิดามารดา : บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน

1) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการพูดคุยทำความเข้าใจ และถามไถ่เป็นประจำ ไม่ให้ท่านรู้สึกเหงา ให้กำลังใจกับท่าน แม้ยามทุกข์ เจ็บไข้ได้ป่วย พุดจาไพเราะกับท่าน โดยมีหลักธรรมข้อ “สัมมาวาจา” เจรจาชอบ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รักเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีความรู้สึกที่ดีในตัวบุตรธิดา

2) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการไม่บ่นหรือปฏิเสธเมื่อท่านร้องขอ พุดในทางที่ดี ช่วยเจรจาธุรกิจหรือธุระของท่านหากมีปัญหาที่ควรหันหน้ามาคุยกันโดยไม่ใช้อารมณ์เหนือเหตุผล แต่พูดคุยปรับความเข้าใจต่อกัน โดยมีหลักธรรมข้อ “สัมมาวาจา” เจรจาชอบ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รักเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาสบายใจ

3) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดสุดสมกับเป็นบุตรธิดาของท่านสร้างชื่อเสียง ให้แก่วงศ์ตระกูลด้วยการทำแต่ความดีละเว้นความชั่วทั้งกายและใจ หมั่นปรึกษากิจการกับบิดามารดาด้วยดีอย่างมีเหตุผลโดยมีหลักธรรมข้อ “สติมา” การมีสติระลึกรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาอบอุ่นใจในความเป็นผู้มีหลักการและเหตุผลของบุตรธิดา

4) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการไม่นำเอาเรื่องภายในครอบครัวไปคุยข้างนอก ปกป้องชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเชื่อฟังบิดามารดาแนะนำน้อมนำเอาธรรมะมาปรับใช้ในชีวิต โดยมีหลักธรรมข้อ “อัปมาทการวตา” ความเคารพในความไม่ประมาทเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาคลายความเป็นห่วงในตัวบุตรธิดา

5) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการอธิษฐานจิตบอกท่านขณะที่เราทำบุญให้ พาบิดาหรือมารดาไปทำบุญหรือสนับสนุนเรื่องการทำบุญทำทาน โดยมีหลักธรรมข้อ “เวทย์วัจจมั” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีสุขภาพจิตที่ดี

3.3 การแสดงความผูกพันกับบิดามารดา : บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน

1) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการดูแลเอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งให้อยู่โดยลำพังพาไปเที่ยวบ้าง ทำบุญบ้างในโอกาสสำคัญๆ ไปเยี่ยมเยียนท่าน เมื่อมีโอกาส ดุด่าตอกพูดคุยกับท่านเพื่อไม่ให้ท่านเหงา โดยมีหลักธรรมข้อ “เวทย์วัจจมั” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาเพลิดเพลินใจ

2) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการไม่ทอดทิ้งภารกิจที่ท่านทำไว้ สานต่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทำโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยมีหลักธรรมข้อ “วิริยะ” ความเพียรพยายาม “จิตตะ” ความมุ่งมั่นให้สำเร็จเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีความกล้าบึกใจ

3) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการรักษาเกียรติของวงศ์ตระกูล หมั่นไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องทางบิดาและมารดา ไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบน้อมนิตกรรมดีพี่น้องพบปะสังสรรค์ในโอกาสสำคัญๆ สร้างไมตรีจิตที่ดีต่อกัน โดยมีหลักธรรมข้อ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รัก “ปรโตโฆสะ-โยนิโสมนสิการ” การฟังเสียงจากผู้อื่น แล้วพิจารณาโดยแยบคายเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาได้รับเกียรติและเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะ

4) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีให้บิดามารดาได้ภูมิใจการไปมาหาสู่กับเครือญาติ อยู่สม่ำเสมอ โดยมีหลักธรรมข้อ “โสรัจจะ” ความสงบเสงี่ยม “เวทย์วัจจมั” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาอบอุ่นในความสัมพันธ์ที่ดีของเครือญาติ

5) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการเข้าวัดปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระแผ่ส่วนกุศลให้ท่านได้ หลุดพ้นจากบ่วงกรรม โดยมีหลักธรรมข้อ “เวทย์วัจจมั” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีวิถีจิตเป็นกุศล

อภิปรายผล

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมด้านการวางแผน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การวางแผนเป็นหัวใจของการทำงาน เพราะจะช่วยให้การทำงานเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ คือ ผลของงานนั้นจะเสริมความสุขและความก้าวหน้าในชีวิตของตน สอดคล้องกับแนวคิดของปราชญา กล้าผจญ (2545, น. 8) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “เมื่อมนุษย์เติบโตขึ้นต้องทำงานทำกิจการงานที่มีชีวิตการทำงานที่มีคุณภาพอีกด้วยงานนั้นต้องเป็นงานที่ทำแล้วให้ตนเองเกิดความสุขจากการปฏิบัติหน้าที่การงานนั้นๆ ด้วยทำแล้วมองเห็นหนทางที่จะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป”

เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ การวางแผนที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย บุคคลจะต้องมีจิตมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามวิธีการที่ระบุในแผนนั้นมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การทำงานอาจมีวิธีการหลายแนวทางให้เลือก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ควรมีใจมุ่งมั่นปฏิบัติตามแผนงานที่ตนได้กำหนดคร่าวๆไว้แล้วเท่านั้น จึงจะทำให้งานนั้นบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย หากไม่ยึดแผนงานนั้นเป็นแนวปฏิบัติ อาจทำให้การปฏิบัติงานนั้นไร้ทิศทางหรืออาจหลงทางได้สอดคล้องกับแนวคิดของเสถียร เหลืองอร่าม (2517, น. 294) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่ง ความว่า “การวางแผน คือการเลือกวิถีทางในอนาคตจากทางเลือกหลายๆ ทางสำหรับที่จะให้กิจการทั้งหมด หรือเฉพาะบางแผนงานดำเนินไปตามวิถีทางนั้น” ส่วนข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ การวางแผนการดำเนินชีวิตที่ดี จะต้องพิจารณาแผนนั้นๆ ให้สอดคล้องกับความสามารถของตน และไม่มีผลเสียต่อส่วนรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งเห็นว่า การดำเนินชีวิตของบุคคลจะให้ประสบความสำเร็จและความสุขสมหวังได้นั้น จะต้องพิจารณาแผนการดำเนินการให้

สอดคล้องกับความสามารถของตน ทั้งในด้านการใช้จ่ายทรัพย์สิน กำลังกาย และข้อจำกัดด้านสถานภาพทางสังคมว่า จะดำเนินการได้แค่ไหนอย่างไร แล้วจึงค่อยจัดทำแผนให้สอดคล้องกับความสามารถของตน สอดคล้องกับแนวคิดของ พรธณี ประเสริฐวงศ์ (2515, น.44-45) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “การวางแผน เป็นการใช้ความคิดมองจินตนาการ เตรียมวิธีวิธีการต่างๆ เพื่อคัดเลือกทางที่ดีที่สุดทางหนึ่ง กำหนดเป้าหมาย และวางหมายกำหนดการกระทำนั้น เพื่อให้สำเร็จลุล่วงไปตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งเอาไว้”

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม ด้านการตั้งเป้าหมาย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ชีวิตของคนเราจำเป็นต้องมีเป้าหมายในการก้าวเดิน เพื่อป้องกันการเดินทางผิด การตั้งเป้าหมายที่ดีที่เหมาะสมกับความสามารถในการปฏิบัติของตน จะทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะไปให้ถึงเป้าหมายนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของชนิษฐา สุวรรณนิตย์ (2533, น. 5-11) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “การตั้งเป้าหมายในการเรียนซึ่งถ้าผู้เรียนเป็นผู้ตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง จะทำให้เกิดแรงจูงใจมีความพยายามที่จะกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายมากขึ้นและมีความเชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถที่จะทำให้สำเร็จได้”

เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ การตั้งเป้าหมายใดๆ ประการสำคัญ จำต้องพิจารณาความสามารถและสติปัญญาของตนอย่างรอบครอบว่า จะปฏิบัติงานอย่างไรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า บุคคลแต่ละคนมีความสามารถและสติปัญญาไม่เท่ากัน จึงทำให้การปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายแตกต่างกันและได้รับผลไม่เหมือนกัน บางคนเห็นคนอื่นประสบความสำเร็จในงานที่ต้องใช้ทักษะสูง แต่ตนเองขาดทักษะเช่นนั้น ก็อาจไม่ประสบความสำเร็จได้จึงต้องพิจารณาความสามารถและสติปัญญาของตนอย่างรอบครอบ สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (2543, น. 56-59) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “การรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมใดหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัยคือการประเมินความสามารถของบุคคลว่าสามารถแสดงพฤติกรรมต่างๆที่กำหนดไว้ได้เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น และการคาดหวังในผลที่จะเกิดขึ้นที่สืบเนื่องจากพฤติกรรมที่ได้ทำ” ส่วนข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการความมุ่งมั่นในการพัฒนา จะช่วยให้ได้รับความร่วมมือจากคนที่เกี่ยวข้องด้วยดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.26 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งเห็นว่า การแสดงความมุ่งมั่นในการพัฒนาในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น จะทำให้ผู้อื่นเห็นความตั้งใจในการพัฒนาและให้ความร่วมมือเพราะคาดหวังว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ร่วมด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของสมนึก เหลี่ยมศรีที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “การพัฒนาตนเอง หมายถึง การเพิ่มและเสาะแสวงหาความรู้ ความสามารถในการบริหารปฏิบัติงาน เพื่อให้ทำงานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่เกี่ยวข้องพึงพอใจ หรือเป็นการสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้า เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ให้บรรลุจุดหมายแห่งชีวิต”

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม ด้านการปฏิบัติตามแผน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่า การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ โอกาสที่จะปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนนั้นมีมาก เพราะไม่หลงทิศทางการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของเรียม ศรีทอง (2542, น. 164) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “กระบวนการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง เป็นระบบการควบคุม และส่งเสริมการสร้างความงอกงามให้แก่ชีวิต ช่วยเพิ่มคุณค่าชีวิตและการรู้จักตนเองที่แท้จริง” เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ บุคคลที่ใฝ่การเรียนรู้ เข้าหาผู้รู้ น้อมรับคำแนะนำต่างๆ รู้จักแยกแยะพิจารณา และนำมาทดลองปฏิบัติ จะทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองในการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.58 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า การจะทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองในการปฏิบัติงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำต้องอาศัยการเรียนรู้จากสื่อและผู้รู้ทั้งหลาย และนำสิ่งที่เรียนรู้ขึ้นมาพิจารณาถึงความเหมาะสมแก่ตน แล้วทดลองปฏิบัติงานได้รับผลตามที่ต้องการ สอดคล้องกับแนวคิดของศิริรัตน์ แก้วมงคล (2556) ที่กล่าวไว้ตอนหนึ่งความว่า “การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ต้องหัดคิดในมุมสร้างสรรค์ เป็นการคิดเชิงบวก คิดแต่เรื่องที่ดีงาม มองปัญหาต่างๆ ให้เป็นเรื่องเล็กที่สามารถ แก้ไขได้ การหัดเปิดมุมมองใหม่ๆ กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รายล้อมรอบๆ ตัวนั้น เป็นการพัฒนากระบวนการ

ทางความคิดและสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้น หลีกเลี่ยงการมองตนเองเป็นศูนย์กลาง พร้อมกันนั้นควรหัดรับฟังให้มาก และสละเวลาบางส่วนแลกเปลี่ยนเสวนาแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่นอยู่เสมอ ส่วนข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ การปฏิบัติงานตามแผน ควรกำหนดเวลา และเครื่องมือที่จะนำไปใช้ปฏิบัติงานให้ชัดเจน แล้วพิจารณาให้เหมาะสมกับแผนงานนั้น จะทำให้การปฏิบัติงานสำเร็จด้วยดีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งเห็นว่า การทำงานใดๆ สิ่งสำคัญพื้นฐานก็คือ กรอบเวลา และเครื่องมือสำหรับใช้ในการงานนั้นๆ เพราะการทำงานตามกรอบเวลาจะได้ไม่ทับซ้อนกับงานอื่นๆ ซึ่งอาจทำให้เสียงานได้ ส่วนเครื่องมือในการงานนั้น จำต้องเลือกสรรให้เหมาะสมกับงาน มีความปลอดภัย และใช้ได้จริงสอดคล้องกับแนวคิดของ Megginson and Pedler (1992, pp. 4-7) ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาตนเองโดยมีลักษณะปรารถนาในการเรียนรู้การวินิจฉัยตนเอง การกำหนดเป้าหมายการแสวงหาทรัพยากรที่เหมาะสมการสรรหาเพื่อนความอดทน ต่อสู้ และความพยายาม และการประเมินผลด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. บุตรธิดาต้องขยันเล่าเรียนให้มากๆ และเรียนให้สูงขึ้นสุดความสามารถ สุดกำลังสติปัญญาของตน และหากเป็นไปได้ ควรศึกษาเล่าเรียนตามที่บิดามารดาแนะนำ เมื่อศึกษาเล่าเรียนได้เช่นนี้ โอกาสการใช้วุฒิการศึกษาสมัครเข้าทำงานจะมีมากกว่าผู้มีการศึกษาน้อย และข้อสำคัญ จะทำให้บิดามารดามีความสุขที่เห็นบุตรธิดาของตนประสบความสำเร็จสูงสุดในการศึกษา

2. บุตรธิดาเมื่อศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จตามเป้าประสงค์แล้ว จะต้องนำความรู้ที่ศึกษามานั้น ฝึกฝนภาคปฏิบัติให้เกิดทักษะ ความชำนาญ จนถึงขั้นเชี่ยวชาญ จึงจะสามารถใช้ความรู้ที่มีอยู่นั้นสร้างงานสร้างอาชีพให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างดีเยี่ยม หากเรียนมาแล้ว แต่ไม่ฝึกทักษะ จะเข้าทำนองว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” ความมีศิลปะเชี่ยวชาญในอาชีพเช่นนี้ของบุตรธิดา เป็นความปรารถนาอย่างยิ่งของบิดามารดา เพราะท่านต้องการให้บุตรธิดาช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่ต้องภาระของใคร

3. บุตรธิดาเมื่อมีการศึกษาที่ดี มีความเชี่ยวชาญในอาชีพแล้ว ชั้นสำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือ ความมีวินัยในตนเอง คือ มีความสามารถควบคุมตนเองให้เหมาะสมกับอาชีพที่ตนทำ และเหมาะสมกับความเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม หากบุตรธิดาปฏิบัติได้เช่นนี้ จะทำให้บิดามารดากล้าพูด กล้าแสดงออกต่อสังคมด้วยความมั่นใจว่าสังคมนั้นๆ จะยอมรับ ทั้งนี้เพราะความที่ท่านมีบุตรธิดาที่เป็นคนดีนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- ชนินฐา สุวรรณนิตย์. (2543). *ปัจจัยคัดสรรที่มีอิทธิพลต่อความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ปราชญา กล้าผจญ. (2545). *คุณภาพชีวิตของมนุษย์นักบริหารกับการออกกำลังกาย*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- พรธณี ประเสริฐวงศ์. (2515). *การพัฒนาชุมชน: หลักการวิธีปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2541). *พระในบ้าน*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรียม ศรีทอง. (2542). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน*. กรุงเทพฯ: เอ็ดเวิร์ดเอด์เคชั่น.
- ศิโรรัตน์ แก้วมงคล. (2546). *การพัฒนาคุณภาพชีวิต* สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2561 จาก <https://www.gotoknow.org>
- สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (พิมพ์ ธมฺมธโร). (2539). *มงคลชีวิตฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สุชีราภรณ์ บิสุทธิ์. (2549). *มงคลชีวิต ๓๘ ฉบับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: อักษรภาพิพัฒน์.
- เสถียร เหลืองอร่าม. (2517). *การจัดองค์การและวิธีปฏิบัติงาน*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- Bandura. (2543). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Megginson D and Pedler. (1992) *Self-development: a facilitator's guide*. London: McGraw Hill.